

Sisällysluettelo

1. Johdanto
2. Kuvaus Päiväkodista ja sen toimintaideasta
  - 2.1 Asiakaspalvelun periaatteet
  - 2.2 Arvot – tapamme toimia arjessa
  - 2.3 Varhaiskasvatusympäristö
3. Kasvatuspäymäärät päiväkodissamme
4. Hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuus. Lapselle luontainen tapa oppia.
  - 4.1 Ihmiskäsitys/lapsikäsitys
  - 4.2 Oppimiskäsitys
  - 4.3 Lapselle ominainen tapa oppia
5. Orientaatiot
6. Kasvattajayhteisön toimintaperiaatteet
7. Arviointi
8. Dokumentointi
9. Varhainen puuttuminen
  - 9.1 Erityistä tukea tarvitsevien lasten varhaiskasvatuksen järjestäminen yksikössä
  - 9.2 Eri kieli- ja kulttuuritaustaiset lapset varhaiskasvatuksessa
10. Kasvatuskumppanuuden toteuttaminen yksikössä.
  - 10.1 Yksilöllinen lapsen varhaiskasvatussuunnitelma
11. Alueellinen pedagoginen yhteistyö varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen välillä
12. Kehittämishankkeet
13. Liitteet
  - 13.1 Lapsen henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma

1.Johdanto

Lastentalo Mukulax on Turussa toimiva yksityinen päiväkoti, joka kuuluu Turun kaupungin aluejaossa läntiseen palvelualueeseen. Toimimme alle kolmevuotiaiden kanssa kahdeksan lapsen ryhmässä. Yli kolmevuotiaiden ryhmiä kaksi, joista toisessa, Sepissä on 12 lasta ja toisessa, Räätäleissä on kolmetoista lapsen ryhmissä. Esikoululaisia on 9. Sekä Räätälit, että esiopetusryhmä ovat molemmat englanninkielisryhmiä

Tilamme sijaitsevat keskustassa Käsityöläiskadulla, vanhassa puutalossa. Tilat ovat kodinomaiset, mutta ahtaat. Suurta tilaa juhlien viettämiseen ei ole. Pihamme on pieni, mutta suojaisa ja helposti valvottava.

Päiväkodillä on hyvät paikoitustilat päiväkodin edessä ja päiväkodille pääsee busseilla 8, 32, 42. Päiväkoti on auki tänä toimintakautena arkisin 7.00 – 17.00.

Varhaiskasvatussuunnitelmamme perustuu valtakunnalliseen – ja Turun kaupungin vastaavaan suunnitelmaan. Päiväkodillamme on myös laatukäsikirja.

Vasun tehtävänä on toimia työyhteisömme opaskirjana. Toiminta konkretisoituu arkipäivän ratkaisuin ja laatukäsikirja selventää eri tehtävien vastuualueita.

2. Kuvaus päiväkodista ja sen toimintaideasta

Lastentalo Mukulax on yksi neljästä Lastentalo Mukulaxista Turussa. Sijaintimme keskustassa antaa mahdollisuuden osallistua aktiivisesti kaupungin kulttuuritarjontaan. Meillä on keskiviikkoisin liikuntasalivuoro Kähäriin koululla, jota ryhmät käyttävät vuorotellen.

Toiminta-ajatuksenamme on olla tekemässä toimivaa arkea lapsiperheille. Lasten viihtyminen hoidossa on yksi avainkysymyksistä - haluamme tuottaa elämyksellisiä hoitopäiviä pienissä ryhmissä. Haluamme, että perheet kokevat lapsensa hoitopaikan hyväksi. Elämykselliset hoitopäivät tarkoittavat meillä sitä, että lapset osallistuvat toiminnan suunnitteluun ja he oppivat olemaan aktiivisia yhdessä aikuisten ja toisten lasten kanssa. Yhdessä tekemämme projektit ovat onnistuneet hyvin. Olemme saaneet myös palautetta, että meitä on helppo lähestyä vaikeissakin kysymyksissä.

2.1 Asiakaspalvelun periaatteet

Lastentalo Mukulaxin kannalta on tärkeää, että päiväkodilla on positiivinen maine. Toimintamme on tavoitteellista ja edistää lasten tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista.

Avainasemassa on päiväkodin henkilökunta. Odotamme kaikilta päiväkodissa työskenteleviltä motivaatiota tehdä töitä lasten kanssa. Perheitä tulee kohdella tasapuolisesti ja kunnioittavasti. Asiakkaamme ovat oikeutettuja tietämään keitä työskentelee hänen lapsensa kanssa, oli sitten kyseessä vakituinen työntekijä, sijainen tai alan opiskelija.

Pyrimme hyvään tiedottamiseen päiväkodin toiminnasta. Toimintakautena perheet saavat sähköisen viikko-ohjelman, joka on myös luettavissa päiväkodin www-sivuilla. Lisäksi päiväkodissa ilmestyy verkkolehti kaksi kertaa vuodessa, jossa mm. tiedotamme tulevista tapahtumista. Päiväkodin Facebook sivut ovat olleet käytössä muutamia kuukausia, jonne on ladattu kuvia ja muuta informaatiota koetuista hetkistä lasten kanssa arjessa.

2.2 Arvot – arjen toiminnan selkäranka

Lapsuuden arvostaminen

Lasten toimintaa havainnoimalla pyrimme jatkuvasti kehittämään toimintaamme luodaksemme lapsille ympäristön, jossa he voivat toimia itselleen ominaisella tavalla.

Turvallinen arkipäivä

Haluamme luoda lapsille kodikkaan ja kiireettömän ilmapiirin. Turvallisuutta lisää luottamukselliset välit vanhempien kanssa.

Leikin voimalla

Leikki on lapselle ominainen tapa toimia. Oppiminen ja leikki menevät lasten elämässä limittäin. Käytämme leikkiä toimintamenetelmänä ja lisäksi tuemme lasten omaehtoisen leikin kehittymistä rikastaen leikkiensisältöä muulla toiminnalla. Elämyksiä arkeen tuomme retkien, juhlien, esitysten ja yöpäiväkodin voimalla.

2.3 Varhaiskasvatusympäristö / toimintaympäristö

Hyvän varhaiskasvatusympäristön ominaisuuksia ovat joustavuus ja monipuolisuus. Ympäristön tulee herättää lapsissa mielenkiintoa, kokeilunhalua ja uteliaisuutta ja kannustaa lasta toimimaan ja ilmaisemaan itseään. Ympäristö tuo myös lasten ja kasvattajien yhteiseen toimintaan erilaisia tiedollisia, taidollisia ja kokemuksellisia aineksia. Ympäristö mahdollistaa lapsille ominaisen toiminnan ja ilmentää sisällöllisiä orientaatioita.

Lapset oppivat toiminnan kautta. Varhaiskasvatusympäristön tulee kannustaa, motivoida ja rohkaista lapsia aktiiviseen oppimiseen ja omatoimisuuteen. Päiväkodin tilat ovat lasten ympäristöä ja lapset ovat myös omalta osaltaan vastuussa tilojen siisteydestä huolehtimisesta.

Varhaiskasvatusympäristöön kuuluu myös päiväkodin ilmapiiri: perusturvallisuus, hyväksyntä ja vuorovaikutus kodin ja hoitopaikan välillä. Ymmärtääksemme paremmin lapsia ja heidän erityispiirteitään, sekä saadaksemme kasvatustavoitteet samansuuntaisiksi kodin ja päiväkodin välillä, tuemme monin tavoin henkilökunnan ja vanhempien välisen vuorovaikutuksen rakentumista myönteiseksi ja jatkuvaksi.

Tärkeä osa varhaiskasvatusympäristöä on myös sen sosiaalinen oppimisympäristö. Se muodostuu lapsiryhmästä ja henkilökunnasta, ihmissuhteista ja vuorovaikutuksesta sekä lasten kesken että lasten ja aikuisten välillä. Niinpä lapsen käsitys itsestään rakentuu vuorovaikutuksessa ryhmän toisten jäsenten kanssa. Ryhmässä opimme toisiltamme ja opimme hyväksymään toinen toisemme. Turvallisuuden tunne lisääntyy sitä mukaa mitä tutummaksi ympäristö ja kasvattajat käyvät.

3. Kasvatuspäämäärät

Varhaiskasvatuksen toimintaa suuntaavat yksittäisten kasvatus- ja sisältötavoitteiden yläpuolelle sijoittuvat valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa mainitut kokoavat kasvatuspäämäärät. Päivähoidossa toimivilla kasvattajilla on suuri vastuu siitä, että he toimivat hoidon, kasvatuksen ja opetuksen tilanteissa tarkoituksenmukaisella tavalla siten, että seuraavista kasvatuspäämääristä muodostuu eheä kokonaisuus. Nämä kasvatuspäämäärät muodostavat perustan myös Mukulaxin varhaiskasvatustyölle.

- **Lasten henkilökohtainen hyvinvointi**

Jokaisen lapsen yksilöllisyyttä kunnioitetaan. Jokainen lapsi on oma ainutlaatuinen persoonallisuus.

- **Toisten huomioonottaminen ja hyvät tavat**

Lasten tulee oppia sosiaalisissa tilanteissa vaadittavia käytännön taitoja, hyviä tapoja ja myönteinen asennoituminen itseään, toisia lapsia ja heidän kulttuuriaan kohtaan. Lasten tulee nauttia ja iloita yhdessäolosta ja yhdessä toimimisesta ja heidän tulee oppia aktiivisesti huolehtimaan myös toisten hyvinvoinnista.

- **Itsenäisyys**

Vahvistetaan lasten edellytyksiä ohjata itse omaa elämäänsä. Ohjataan lasta kasvamaan siten, että hän kykenee tekemään itse elämäänsä koskevia päätöksiä ja valintoja sekä aikanaan aikuisena huolehtimaan itsestään ja läheisistään.

Lapsen hyvinvointi mahdollistaa lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen. Tavoitteeseen pääseminen edellyttää kasvatushenkilöstöltä valmiutta huolehtia lapsesta kokonaisvaltaisesti. Lapsi viihtyy päiväkodissa ja löytää itselleen sopivia haasteita ja mielenkiinnon kohteita. Vaalimme lapsen suhteita vanhempiin, kasvattajiin ja ryhmän toisiin lapsiin. Lapsen tulee kokea, että vuorovaikutus vanhempien ja kasvatushenkilöstön välillä on luottamuksellista, avointa ja toimivaa. Kasvattajat sitoutuvat kasvatustapahtumaan, jotta asetetut tavoitteet saavutetaan. Kasvattajilla on ammatillinen ote työhön ja yhteinen kasvatusnäkemys.

Haluamme kaikilla toimillamme edistää lapsen henkilökohtaista hyvinvointia. Kunnioitamme yksilöllisyyttä, siten että lapsella on mahdollisuus kehittyä oman kehitystahtinsa mukaan. Pyrimme huomioimaan lasten kiinnostuksen kohteet. Lapsella on mahdollisuus saada ryhmässä monipuolisia kokemuksia sosiaalisista suhteista ja liittyä vertaisryhmään. Perusta lapsen hyvinvoinnille luodaan vastaamalla lapsen tarpeisiin ja huolehtimalla perushoidosta. Pyrimme vahvistamaan sosiaalisia käyttäytymismuotoja ja toimintatapoja. Haluamme tehdä kaikkemme, jotta meillä olisi iloisia ja empaattisia lapsia hoidossa, lapsia jotka viihtyvät päiväkodissa, suhtautuvat itseensä ja toisiin myönteisesti. Tasapainoisella lapsella tarkoitamme lasta, joka hyväksyy itsensä ja ryhmän muut lapset. Hän suhtautuu myönteisesti itseensä ja pystyy omalla käyttäytymisellään huomioimaan toisia.

Lapsi, jonka itsetunto on hyvä luottaa itseensä ja uskaltaa ottaa haasteita vastaan. Itsetuntoon liittyy myös kyky kunnioittaa ja arvostaa toisia. Hyvän itsetunnon omaava lapsi ottaa vastuuta omasta toiminnastaan. Lapsen perustarve on tulla hyväksytyksi. Ryhmällä on merkitystä lapsen itsetunnon kehittymiselle.

Lapsiryhmässä syntyy tilanteita, joiden avulla lapsi oppii ymmärtämään oman käyttäytymisen syitä ja seurauksia. Lapsi oppii ryhmässä olemisen taidot ja pystyy hyväksymään erilaisuuden. Hän oppii kohtaamaan pettymykset asiallisesti ja näin hän kehittyy sosiaalisten tilannetaitojen opettelemisessa.

4. Hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuus

4.1. Ihmiskäsitys / lapsikäsitys

Toimintamme pohjaa humanistiselle ihmiskäsitykselle. Tuemme lapsissa vapautta, itsenäisyyttä, yksilöllisyyttä ja vastuullisuutta. Haluamme kasvattaa lapset aktiivisiksi, itsenäisiksi ja itsetunnon vahvoiksi yksilöiksi, jotka pärjäisivät myöhemmin elämässään siinä missä haluavat.

Nykyajan yhteiskunnassa tarvitaan myös sosiaalisia ja ryhmässä selviytymisen taitoja. Elämässä koetut onnistumisen elämykset tukevat itsetuntoa ja auttavat lapsia kasvamaan rohkeiksi, luoviksi aikuisiksi. Toiminnassamme käytämme työmenetelminä leikkiä, pienryhmiä, yhteistoiminnallisia työskentelytapoja, ilmaisua, draamaa, musiikkia ja liikuntaa.

4.2. Oppimiskäsitys

Oppimiskäsityksemme perustuu ihmiskäsitykseen. Olemme havainneet lasten oppivan parhaiten toiminnassa, toisten lasten kanssa, heitä itseään kiinnostavia aiheita työstäen. Tämä ei tarkoita, että lapset oppisivat vain sitä mitä haluavat, vaan kiinnostavan aiheen varjolla heille voi opettaa asioita heidän itse oppimistapahtumaa tiedostamatta.

Lapset rakentavat uutta tietoa jo osaamiensa taitojen ja tietämiensä asioiden varaan. Aikaisemmin koettu, eletty ja opittu on pohjana uudessakin oppimisprosessissa. Opettajan rooliksi jää oppimisprosessin tukeminen ja ohjaaminen, oppimisen tapahtuessa lasten oman aktiivisen toiminnan varassa. Tietojen, taitojen ja ongelmanratkaisun rinnalla opitaan vuorovaikutus- ja ryhmätyötaitoja työskenneltäessä yhteistoiminnallisesti.

Kun oppiminen tapahtuu toiminnallisesti ja leikin varjolla on mahdollista, etteivät lapset aina edes huomaa oppineensa jotain uutta. Opettajan tulee ohjata lasta pohtimaan omaa toimintansa ja oppimisprosessiaan. Aikuisen tulee siis tehdä lapselle oppiminen tietoiseksi esimerkiksi portfolion, keskustelujen ja itsearviointin (isommilla lapsilla) kautta. Mielekäs oppiminen on kokonaisvaltaista, lasta monipuolisesti aktivoivaa, aisteihin, tunteisiin, kokemuksiin, mielikuviin ja elämyksiin pohjautuvaa toimintaa.

4.3 Lapselle ominainen tapa toimia

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatuksessa on tärkeää painottaa lapsuuden luonnetta, vaalia lapsuutta ja ohjata lasta ihmisenä kasvamisessa. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyvinvoiva lapsi.

Kasvattajayhteisön tulee olla tietoinen lapsille ominaisista tavoista toimia. Oman toimintansa kautta sekä varhaiskasvatusympäristöä muokkaamalla kasvattajayhteisö voi mahdollistaa lapsille ominaisen tavan toimia ja sitä kautta merkitykselliset kokemukset.

Leikkiminen, liikkuminen, tutkiminen ja eri taiteen alueisiin liittyvä ilmaiseminen ovat lapselle ominaisia tapoja toimia ja ajatella. Toimiessaan itselleen mielekkäällä tavalla lapsi saa merkityksellisiä kokemuksia, hän ilmentää ajatteluaan ja tunteitaan. Lapsi kokee voivansa osallistua ja hänen hyvinvointinsa lisääntyä.

- **Kielen merkitys varhaislapsuudessa**

Pieni lapsi on alusta lähtien kiinnostunut ympäristöstään ja rakentaa kuvaa ympäröivästä maailmasta ja paikastaan siinä. Tässä prosessissa kielen merkitys on keskeinen. Kieli tukee lapsen ajattelutoimintojen kehitystä ja kommunikaation kehitystä merkitysten välittäjänä. Kielen tehtävä ajattelutoimintojen tukena korostuu lapsen kasvaessa, jolloin se liittyy ongelmanratkaisun, loogisen ajattelun ja kuvittelun alueille. Kielen hallintaan liittyvät valmiudet ovat perustana oppimisvalmiuksille. Leikillä ja saduilla on varhaislapsuudessa erityinen merkitys lapsen kielen kehitykselle ja maailmankuvan syntymiselle. Kielen oppiminen on aina luova ja persoonallinen prosessi, jossa jäljittelyllä on tärkeä merkitys.

Pieni lapsi tarvitsee lähelleen kasvattajan, joka tuntee lapsen yksioällisen tavan kommunikoida. Kasvattaja eläytyy ja reagoi lapsen kontaktialoitteisiin ja näin rohkaisee lapsen halua vuorovaikutukseen. Samalla hän vahvistaa lapsen myönteistä minäkuvaa ja itsensä hyväksymistä. Aikuis- ja vertaissuhteissa lapset oppivat myös kulttuurisia ja sosiaalisia tapoja ja kommunikaatiomalleja. Me tuemme lapsia myös oppimaan oppimisessa. Kieli ja sen merkitys korostuu kaikessa toiminnassamme. Tutkimme ja ihmettelemme maailmaa yhdessä lasten kanssa. Kouluvalmiusasiat korostuvat lapsen kasvaessa.

Kielellinen toimintamme sisältää seuraavia menetelmiä:

- puheen kehityksen seuranta
- arkipäivän tilanteet (aamupiiri, eteistilanteet yms.)
- mallioppiminen, jäljittely
- vastavuoroinen keskustelu
- leikki
- draama
- sadutus

- lukeminen
- laulut
- pelit
- lorut, riimit
- kieleen tutustuminen (kirjaimet, äänteet yms.)
- kirjasto, muu kulttuuri

- **Leikki**

Leikki edistää lapsen ajattelutoimintaa, kielellisiä taitoja, luovuutta, ongelmanratkaisukykyä ja sosiaalisia taitoja. Lasten maailma ei siis jakaudu jyrkästi leikkiin ja oppimiseen, vaan leikin ja oppimisen maailmat ovat limittäin.

Lapset leikkivät sitä, mitä ovat juuri opettelemassa. He käsittelevät asioita, joita eivät vielä täysin ymmärrä ja/tai hallitse. Leikki ei ole pelkkä ulkoinen käyttäytymisen muoto vaan mielentila, jossa samanaikaisesti tiedostetaan ympäröivä realistinen todellisuus ja toimitaan toisessa, leikin sisäisessä todellisuudessa.

Lapsi oppii parhaiten aktiivisena, omaehtoisena etsijänä ja tutkijana. Leikin kautta oppimiseen syntyy motiivi ja kyky kohdentaa mielenkiinto oppimisen kannalta olennaiseen. Leikin kautta oppiminen on hauskaa. Leikin avulla lapsi suhteuttaa ja sulauttaa uutta ainesta toimintaansa ja aikaisempaan tietorakenteeseensa. Lapsi siis jäsentää leikin avulla maailmaansa. Oppiminen tapahtuu leikin yhteydessä, leikin motiivein, liittyen samalla lasten omaan elämään ja omiin kokemuksiin.

Leikin edellytyksinä on ympäristön myönteinen asennoituminen leikkiin ja aikuisten suora tai epäsuora ohjaus. Leikkiin tulee olla päivittäin riittävästi aikaa ja tarpeeksi tilaa. Tarvittavan leikkirekvisiitan tulee olla helposti saatavilla.

- **Projektit**

Toimintamme rakentuu kokonaisuuksista - projekteista, joissa lapset saavat merkityksellisiä ja elämänpiiriinsä liittyviä oppimiskokemuksia. Aiheet tulevat kokonaan tai osittain lapsilta tai he kiinnostuvat aikuisen tarjoamasta vaihtoehdosta. Toiminta kuitenkin suuntautuu ainakin aiheen sisällä heidän mielenkiintonsa kohteisiin. Lapsilta tulleeseen teemaan valitaan tai keksitään sopiva kehyskertomus, jonka parissa työskennellään niin kauan kuin mielenkiintoa riittää, muutamasta kuukaudesta vuoteen. Toiminnan alussa selvitetään myös lasten aiemmat tiedot ja kokemukset asiasta. Tietojen ja mielenkiinnon kohteiden kartoittamisessa käytämme käsitekarttoja.

Työskentelytavat ovat leikinomaisia, yhteistoiminnallisia ja lapsen omaan aktiivisuuteen perustuvia. Toiminnassa korostuvat mielikuvitus, leikki ja ilmaisu. Tarvittavat taidot opetellaan ja tarvittavat tiedot hankitaan yhteistoiminnallisesti pienryhmissä tai yksilöllisesti

aikuisen kanssa, tilanteesta riippuen. Oppimateriaali on mahdollisimman konkreettista ja oppimisessa keskitytään oppimaan paitsi käsiteltäviä asioita, myös oppimista itseään.

Opetuksen kaikki eri osa-alueet (sisällöt) eheytyvät projektissa kokonaisuuksiksi ja projektia taaksepäin katsellessa nähdään mitä siitä vielä puuttuu (kehkeytyvä opetussuunnitelma). Projektit paitsi eheyttävät toimintaa kokonaisuuksiksi myös mahdollistavat eriyttämisen. Varsinkin isoissa ryhmätöissä (kuten isot yhteiset kuvat seinälle tai maitopurkkilinnan rakentaminen) löytyy jokaiselle jotain tekemistä taitojen ja kehitystason mukaan. Pienimmät voivat vaikkapa maalata taustaa tai valmista seinää, kun taas isommat voivat piirtää tarkempia yksityiskohtia tai miettiä rakenteellisia yksityiskohtia. Projektit loppuvat, kun aihe on ”käytetty loppuun” tai jotain uutta ja mielenkiintoista tulee esille.

Opettajan rooli on projekteissa toimintaa ohjaava ja ylläpitävä, toimintaan osallistuva ja tarvittaessa auttava. Aikuiset järjestävät vuorovaikutustilanteita, joissa lapset voivat etsiä yhdessä tietoa, vertailla, tehdä johtopäätöksiä ja väitellä, sekä opettaa toisiaan. Lopuksi tulokset arvioidaan yhdessä.

- **Draama**

Varhaiskasvatuksessa draama on paitsi taidekasvatusta myös eheyttävä opetusmenetelmä. Draamatyöskentelyssä voidaan liittää helposti eri sisältöalueet toimiviksi kokonaisuuksiksi. Lähtökohtana on leikki ja draamalliset tilanteet. Tavoitteenamme on draaman keinoin tukea lapsen kokonaispersoonallisuuden kehitystä ja tutustuttaa lapsi taiteen maailmaan yhdistellen taiteen eri aloja. Draama tukee opetusmenetelmänä myös keuhonhallinnan ja aistien monipuolista käyttöä. Ilmaisutaidon kautta vahvistetaan myös äidinkielen eri osa-alueiden hallintaa. Se edistää myös itsetuntemuksen ja itsetunnon kehittymistä.

Draamassa käytetään avuksi satuja, lasten omia tarinoita ja mielikuvitusta. Opetuksessa pyritään erilaisten ilmaisuharjoitusten ja toimintatilanteiden kautta tuomaan esille tunteita, tarpeita ja ajatuksia. Lasta kannustetaan itsenäiseen ongelmanratkaisuun ja itsetunnon vahvistumisen kautta pyritään ehkäisemään liiallista itsekritiikkiä. Haluamme lasten oppivan arvostamaan omaa luovuuttaan ja iloitsemaan yhdessäolosta.

Ryhmän merkitys onkin draamallisessa työtavassa suuri. Jotta draaman käyttäminen onnistuisi, se vaatii lähtökohdaksi hyväksyvän ja kannustavan asenteen sekä vapauttavan ilmapiirin ryhmässä. Samalla kehittyvät ryhmätyötaidot, keskittymiskyky ja pitkäjänteisyys. Draama tukee pyrkimyksiä sosiaalisuuteen ja suvaitsevaisuuteen.

- **Liikunta**

Päivittäinen liikkuminen on lapsen hyvinvoinnin ja terveen kasvun perusta. Liikkuessaan lapsi ajattelee, kokee iloa, ilmaisee tunteitaan ja oppii uutta. Liikkuminen on myös lapselle luonnollinen tapa tutustua itseensä ja ympäristöönsä. Tietoisuus omasta kehosta ja sen hallinnasta luo pohjaa paitsi terveelle itsetunnolle myös kongnitiivisille taidoille.

Meillä pyritään mahdollistamaan lapsille liikuntatuokioiden lisäksi päivittäinen mahdollisuus liikuntaan ulkona ja sisällä. Pyrimme ulkoilemaan säällä kuin säällä ja vietämme aikaa lähiympäristön vaihtelevassa maastossa viikoittain. Liikunnan yhteydessä teemme havaintoja lasten motorisesta kehityksestä pystyäksemme omalta osaltamme vaikuttamaan lapsen kokonaisvaltaiseen kehitykseen.

Vuosisuunnitelmamme sisältää seuraavat kuukausien mukaan jakautuvat kokonaisuudet:

- pallon käsittely
- kehontuntemus
- värit ja muodot
- väline liikuntaa
- liikuntaradat
- sanomalehti liikunnassa
- tasapainoilu, kävely, juoksu
- talviliikuntamuodot (luistelut, hiihtäminen, mäenlasku)
- luontoliikunta

- **Luonto ja ympäristö**

Vaikka päiväkotiki on keskustassa, pyrimme liikkumaan luonnossa ja keskustan puistoissa. Ruissalo on meille tärkeä paikka ja olemmekin nimenneet Saarronniemen kärjen meille kummipaikaksi, jossa käymme usein. Ikkunoista avautuvaa maisemaa ja säätiloja tarkastelemme päivittäin. Näillä retkillä syvennyttään luonnon ilmiöihin havainnoimalla, tutkimalla ja kokeilemalla. Elämyksellisyys, omat havainnot ja kokemukset tukevat luontoa arvostavan maailmankuvan muodostamista.

Tavoitteet:

- luodaan positiivinen suhtautuminen luontoon (metsä seikkailu- ja retkeilypaikkana)
- opetellaan liikkumaan luonnossa luontoa vahingoittamatta
- tutustutaan kierrättämiseen käytännössä
- kognitiiviset tavoitteet iän mukaisesti (opetellaan tuntemaan eri puita ja kasveja, eläimiä jne.)

Luontoon ja ympäristöön suuntautuminen sisältää myös ympäristöstä ja luonnosta huolehtimiseen kasvamisen. Kestävänkehityksen ”tiellä” pyrimme koko ajan kehittymään, mutta näin alussa tavoitteemme eli Eko Teko-suunnitelmamme käsittää perus asioita ympäristökasvatuksesta (ks. liite 13.4).

Toimintakausina 2009-2011 olemme myös mukana Comenius -projektissa, jonka aihe ”The world – our common home” liittyy kierrätykseen.

5. Orientaatiot

Varhaiskasvatuksen sisällöllisiä orientaatioita ovat matemaattinen, luonnontieteellinen, historiallis-yhteiskunnallinen, esteettinen, eettinen ja uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio. Sisällölliset orientaatiot ovat inhimillisen ymmärryksen, tiedon ja kokemuksen perusmuotoja - tapoja hahmottaa maailmaa. Niiden avulla lasten valmiudet ymmärtää monimuotoista elämää lisääntyvät.

Orientaatiot täydentävät toisiaan. Niiden avulla kasvattajat pyrkivät turvaamaan kokonaisemman kuvan ympäristöstä ja maailmasta, jossa lapsi elää. Orientaatiot ovat sisältöjä/aiheita, jotka integroidaan kauden projektiin ja toteutetaan vaihtelevin työmenetelmin (leikkiminen, liikkuminen, tutkiminen, taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen). Orientaatiot eivät siis ole oppisisältöjä, eikä lapsille aseteta tavoitteita orientaatioiden oppimiselle.

- Matemaattinen orientaatio
- Kiinnitetään lasten huomio päivittäisissä askareissa ympärillä esiintyviin lukuihin ja lukumääriin. Esim. vain kolme mukia päällekkäin, kuinka monta tyttöä/poikaa on tänään paikalla jne.
- Luonnontieteellinen orientaatio
- Havainnoidaan ja tutkitaan lasten kanssa ympäristössä ilmeneviä asioita viikoittain. Esim. retkillä tarkastellaan varjoja, vuoden aikaan liittyviä ilmiöitä, leivottaessa pohditaan taikinan kohoamista, aamupiirissä tarkastellaan säätä jne.
- Historiallis- yhteiskunnallinen orientaatio
- Tutustutaan kotiseudun nähtävyyksiin esim. retkillä, vietetään perinteisiä juhla ja merkkipäiviä, tutustuen näiden perinne tapoihin ja ruokiin (Kalevalanpäivän tienoilla meillä on vietetty perinneviikkoa, jolloin on tutustuttu mm. perinneleikkeihin, leivonnaisiin, kanteleen soittoon, tarinoihin jne. pienissä työryhmissä)
- Esteettinen orientaatio
- Lapsia kannustetaan tekemään havaintoja, kuuntelemaan, kokemaan erilaisia tunteita ja luomaan uutta. Menetelminä varsinkin retket, draama ja luonnossa liikkuminen, musiikki- kuvataide- ja liikuntakasvatus. Tarkoituksena kokea aistimuksia, monimuotoisesti tunteita ja kerätä uusia kokemuksia (kauneuden, harmonian, melodian, rytmin jne).

- Eettinen orientaatio

Käsittää mm. yhteiskuntamme arvot ja normit. Pohditaan lasten kanssa päivittäisissä tilanteissa esiin tulevia oikean ja väärän, totuuden ja valheen jne. merkityksiä. Keskustellaan lasten kanssa ja kuunnellaan heitä askarruttavia asioita.

- Uskonnollis- katsomuksellinen orientaatio

Tutustutaan mahdollisuuksien mukaan eri uskontoihin ja katsomuksiin mm. retkien ja juhlien yhteydessä (virpomavitsojen siunaaminen ortodoksisessa kirkossa, joulunvietto, pääsiäisvaellukset jne.)

Esiopetukseen siirryttäessä sisältöihin tutustutaan tarkemmin ja hieman toisenlaisin työmenetelmin (esim. ennakkoinnit ja tulokset piirretään itse sanallisen pohdinnan lisäksi).

6. Kasvattajayhteisön toimintaperiaatteet

Lastentalo Mukulaxissa on koulutettu moniammatillinen työyhteisö, jota pidämme toimintamme voimavarana. Meillä on yhteinen arvoperusta, josta keskustelemme säännöllisesti (vähintään vuosittain vasun päivituksen yhteydessä), kuten myös eettisistä ja moraalisisista kysymyksistä, jotka heräävät päiväkodin arjessa. Pyrimme toimimaan kaikissa tilanteissa lapsen etua ajatellen ja peilaamme vaikeita kysymyksiä sovittuihin arvoperiaatteisiin.

Pidämme tärkeänä hyvää keskinäistä kommunikaatiota. Työyhteisönä haluamme olla kannustavia työtovereita kohtaan. Muita keskeisiä periaatteita ovat joustavuus ja positiivinen ilmapiiri. Haluamme kehittyä alan ammattilaisina ja kouluttautua säännöllisesti tekemään paremmin työtämme. Jokaisen erityisosaamista käytetään koko työyhteisön hyväksi.

Pidämme säännöllisesti tiimipalavereita sekä oman ryhmän että koko talon kesken. Kasvatustyötä pohditaan henkilökohtaisesti, tiimin kesken sekä palvelualueilla järjestettävissä tilaisuuksissa. Tiedostamme varhaiskasvatuksen muuttuvat tarpeet ja kehitämme osaamistamme sen mukaan. Otamme harkiten huomioon teknologisen kehityksen uudet mahdollisuudet työssä.

7. Arviointi

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan käsitys hyvästä ja tavoiteltavasta varhaiskasvatuksesta. Mukulaxin varhaiskasvatussuunnitelma perustuu sekä valtakunnallisiin varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin että Turun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Arviointi on kehittämisen edellytys. Arvioinnin avulla määritetään, miten asetetut tavoitteet on saavutettu sekä tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin

kehittämistarpeita. Vuosittain keväällä yksiköissä arvioidaan tehtyä varhaiskasvatustyötä sekä yksikön varhaiskasvatussuunnitelmaa ja sen toteutumista. Säännöllinen dokumentointi osana laadunhallintaa mahdollistaa pitkäjänteisen seurannan ja arvioinnin.

Toiminnan arviointia teemme päivittäisten hoito- ja kasvatustilanteiden lisäksi viikko palaverissa ja joka keväisinä arviointipäivinä. Arvioinnissa käytämme apuna TAK-puntaria. Toimintaamme arvioivat henkilökunnan lisäksi lapset, vanhemmat ja muut yhteistyötahot (opiskelijat, sijaiset, oppilaitokset). Henkilökunta arvioi myös omaa ammattitaitoaan ja johtajan kanssa käydään säännöllisesti kehityskeskusteluja.

Lasten kehitystä arvioidaan ensisijaisesti toiminnan yhteydessä. Lisäksi kokoamme tietoa lasten kehityksestä lasten henkilökohtaisiin digitaalisiin portfolioihin ja keskustelemme vuosittain yhdessä vanhempien kanssa heidän lapsensa kehityksestä ja tavoitteista. Samassa keskustelussa laadimme lapsen varhaiskasvatussuunnitelman yhdessä vanhempien kanssa.(liite)

Tietoa lasten kehityksestä välitetään sovituille yhteistyötahoille lomakkeiden ja keskustelujen muodossa (selvitys lapsen päivähoitotilanteesta-lomake täyteetään vuosittain, 2,5-v. lomake, erityislastentarhanopettaja jne.). Myös lapset arvioivat toimintaa ja itseään. Osalla vanhemmista on mahdollisuus osallistua varhaiskasvatussuunnitelman tekemiseen ja päivittämiseen kautena 2009 – 2010, jolloin muodostetaan yhteisyöryhmä, johon kutsutaan niin vanhempia kuin henkilökunnankin jäseniä.

8. Dokumentointi

Toimintamme yksi kulmakivistä on toiminnan dokumentointi. Valokuvaamme lasten oppimista ja kirjaamme uudet opitut asiat. Meillä on yhdessä tehty digitaalinen dokumentointi pohja, johon luomme joka lapselle oman digitaalisen portfolion Powerpoint ohjelmalla.

9. Varhainen puuttuminen

9.1 Erityistä tukea tarvitsevien lasten varhaiskasvatuksen järjestäminen

Päivähoidossa erityistä tukea tarvitsevat lapset, joiden kehityksen, kasvun ja oppimisen edellytykset ovat heikentyneet sairauden, vamman tai toimintavajavuuden vuoksi. Lisäksi tuen piiriin kuuluvat lapset, jotka tarvitsevat tukea emotionaaliselle ja/tai sosiaaliselle kasvulleen sekä lapset, joilla on kehityksessään oppimisvalmiuksiin liittyviä riskitekijöitä.

Tuen tarve voi syntyä myös tilanteessa, jossa lapsen kasvuolot vaarantavat tai eivät turvaa hänen terveyttään tai kehitystään. Tällaisissa tilanteissa asia pyritään pääsääntöisesti selvittämään vanhempien kanssa ja ohjataan heitä hakemaan apua tilanteeseen. Tilanteen niin vaatiessa päivähoidolla on velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus. Lastensuojeluilmoituksen tekee Lastentalo Mukulaxin omistaja Hannu Rantanen.

Kiireellisissä tapauksissa päivähoiton työntekijän tulee tehdä lastensuojeluilmoitus välittömästi.

Vanhempien kanssa käytävien keskustelujen yhteydessä keskustellaan mahdollisista päivähoitossa ilmenneistä ongelmista, vanhempien havainnoista ja jatkotoimenpiteistä. Ensin otetaan yhteyttä erityislastentarhanopettajaan (elto) ja keskustellaan tapauskohtaisesti hänen kanssaan. Elton konsultoinnin jälkeen keskustellaan yhdessä perheen kanssa, suunnitellaan mahdollisia jatkotutkimuksia tai tukitoimia ja sovitaan vastuunjaosta kunkin lapsen ja perheen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Kiertävän erityislastentarhanopettajan palveluiden lisäksi päivähoiton tukitoimenpiteitä ovat kuntoutussuunnitelma, 2-paikkalaisuus ja pienennetyt ryhmät. Erityistä tukea tarvitsevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan laaditaan kuntouttava osio, jossa tulee näkyä suunnitellut tukitoimet. Lapsille, joilla on asiantuntijalausunto, kuntoutussuunnitelma on lakisääteinen.

Lisäksi päiväkodista kirjoitetaan jokaiseen lapsen neuvolan vuositarkastukseen selvitys lapsen päivähoitotilanteesta. Neuvolasta vanhemmat saavat lähetteen mahdollisiin jatkotutkimuksiin esimerkiksi lastenneuvolan psykologille tai kasvatus- ja perheneuvolaan. Diagnoosin jälkeen arvioidaan, voiko lapsi jatkaa normaaliryhmässä vai vaatiiko lapsi erityisryhmän palveluja. Päivähoidon henkilöstö sopii lapseen kohdistuvista tukitoimista aina yhdessä vanhempien kanssa.

9.2 Eri kieli- ja kulttuuritaustaiset lapset varhaiskasvatuksessa

Maahanmuuttaja ja maahanmuuttajataustainen perhe ovat yleisnimikkeitä, joita käytetään, kun tarkoitetaan eri syistä toisesta maasta Suomeen muuttaneita. Eri kieli- ja kulttuuritaustaisilla lapsilla tarkoitetaan Turun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa saamelaisia, romaneja, viittomakielisiä, maahanmuuttajataustaisia, sekä muita vieraskielisiä lapsia. Mukulaxissa on hallinnollisista syistä ollut tähän asti lähinnä eri kielitaustaisia lapsia, joiden vanhemmat ja sitä kautta kulttuuritausta on yleensä ollut ainakin osittain suomalainen.

Suomessa julkinen varhaiskasvatus perustuu yleisiin varhaiskasvatuksen tavoitteisiin ja lapsen kulttuurisen taustan ja äidinkielen huomioon ottamiseen. Päivähoitossa tulee huomioida erityisesti sellainen lapsi, jolla on erilainen kieli ja kulttuuritausta.

Perheen kanssa tehtävä yhteistyö on alusta alkaen tärkeää. Eri kielitaustaisten lasten varhaiskasvatus järjestetään tavallisten varhaiskasvatuspalvelujen yhteydessä siten, että lapsi kuuluu lapsiryhmään ja hänen sosiaalisia kontaktejaan ryhmässä tuetaan. Päivähoidolla on keskeinen merkitys lapsen totuttautumisessa suomalaiseen elämään. Varhaiskasvatuksessa lapsen omaan kulttuuriin, elämäntapoihin ja historiaan perehdytään, niitä arvostetaan. Näin tuetaan lasten oman identiteetin vahvistumista.

Osallistuminen varhaiskasvatukseen tukee eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten mahdollisuutta oppia suomea toisena kielenä luonnollisissa tilanteissa toisten lasten ja kasvattajien kanssa. Lapsi tarvitsee lisäksi järjestelmällistä ohjausta kielen omaksumiseen ja käyttöön. Lapsen kielen ja kulttuurin tukemisesta sovitaan vanhempien kanssa

tehtävässä lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa. Vastuu lapsen oman äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä.

10. Kasvatuskumppanuuden toteuttaminen yksikössä

Kasvatuskumppanuudella Mukulaxissa tarkoitetaan vanhempien ja henkilöstön tietoista sitoutumista toimimaan yhdessä lasten kasvun, kehityksen ja oppimisen prosessien tukemisessa. Tämä edellyttää keskinäistä luottamusta, tasavertaisuutta ja toistensa kunnioittamista.

Henkilöstöllä on koulutuksensa antama tieto, osaaminen ja vastuu kasvatuskumppanuuden ja tasavertaisen yhteistyön edellytysten luomisessa. Vanhemmilla on lapseensa ensisijainen kasvatusoikeus ja -vastuu. Perheen arvoja ja valintoja kunnioitetaan. Perheen ja päivähoiton yhteistyö on aina kuulunut suomalaiseen päivähoitotraditioon. Kasvatuskäytäntöjä pyritään rakentamaan siten, että vanhempien omaa lasta koskeva asiantuntemus ja henkilöstön ammatillinen asiantuntemus hyödynnetään. Lapsen liittyvissä asioissa henkilöstö ja vanhemmat ovat tasavertaisessa vuorovaikutuksessa, jossa erilainen asiantuntemus ja tietämys yhdistyvät. Tärkeää on perheen vahvuuksien löytyminen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2003, 20.)

Vanhemmat tuntevat oman lapsensa parhaiten. Päiväkodin moniammatilliselle henkilökunnalle muodostuu vahva näkemys erityisesti lapsen sosiaalisista taidoista. Nämä tekijät yhdessä muodostavat yhteisen kuvan lapsen kehityksestä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma koostuu vanhempien kanssa alusta asti tehdystä yhteistyöstä ja lapsen havainnoimisesta, sekä näiden pohjalta laadituista tavoitteista. Kahdenkeskisiin keskusteluihin varataan perheiden kanssa aika ja lapsen asioista voidaan tarvittaessa keskustella useamminkin, mutta vähintään kerran vuodessa.

10.1 Yksilöllinen lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Lapsen yksilöllisen varhaiskasvatussuunnitelman rakentuminen alkaa jo ensimmäisistä tapaamisista henkilökunnan lapsen ja vanhempien välillä. Tähän kolmiosaiseen kokonaisuuteen kuuluvat seuraavat osiot.

- Hoitosopimus (tutustuminen, sopimuksen teko ja aloituskeskustelu)
- Varhaiskasvatussuunnitelma (Digitaalinen portfolio ja varhaiskasvatussuunnitelman teko yhdessä vanhempien kanssa)
- Tuen tarve (huolenaiheisiin tarttuminen, mahdollinen kuntouttava osio tai kuntoutussuunnitelma)

11. Alueellinen pedagoginen yhteistyö

Varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen tulee muodostaa johdonmukaisesti etenevä kokonaisuus sekä kasvatuksellisesti että opetuksellisesti. Päiväkodista toiseen siirryttäessä tietoa lapsesta siirtyy vanhempien kautta mm. digitaalisen portfoliomme kautta ja tarvittaessa myös ”Selvityspäivähoidosta” - lomakkeen muodossa. Kouluun siirryttäessä tehdään yhteistyötä esiopetusvuonna oppilashuoltotyöryhmissä. Lastentalo Mukulaxissa kunkin yksikön johtaja vastaa suunnittelusta, yhteistyön käytännöistä, keskusteluista ja tietojen siirrosta varhaiskasvatuksesta esiopetukseen.

Tärkeimmät yhteistyökumppanimme ovat Käsityöläiskadun, Linnankadun ja Koivulan Mukulaxit. Käsityöläiskadulla toimii tällä hetkellä Mukulaxin esiopetus. Yhteistyötä tehdään myös kesä- ja joululomien varahoidon muodossa, sekä sijaisten kautta. Käymme myös vierailuilla toistemme luona ja teemme yhteisiä retkiä. 2009-2011 toimipisteitämme yhdistää myös yhteinen Comeniusprojekti.

Esiopetuksen, perusopetuksen ja varhaiskasvatuksen henkilöstölle järjestetään myös kaupungin yhteisiä ja alueellisia koulutustilaisuuksia joihin myös yksityiset päiväkodit voivat osallistua. Alueen päiväkotien kanssa yhteistyötä tehdään myös esim. liikuntatapahtumien ja teatterivierailujen muodossa.

Keskustan neuvoloihin ollaan yhteydessä tarvittaessa. Vuosittain kirjoitamme ”selvitys päivähoidosta” lomakkeen ja 2,5-vuotiaille ”Kodin, päivähoidon ja lastenneuvolan yhteistyö 2,5- vuotiaan kehityksen tueksi” – lomakkeen.

Päiväkoti kuuluu Martin seurakuntaan ja yhteistyötä tehdään lähinnä joulukirkon muodossa ja muutoin tarvittaessa perhetyöntekijän kanssa.

Osallistumme aktiivisesti kaupungin kulttuuritarjontaan. Lasten kulttuurikeskus ja Väinö Aaltosen museo tarjoavat lapsille useita esityksiä ja näyttelyitä, joihin pyrimme kaikkiin osallistumaan. Varsinais-Suomen elokuvakeskus tarjoaa lapsille kaksi elokuvasarjaa vuodessa joihin saamme aina kutsun.

Ruuan päiväkotiin toimittaa PK-keittiöt. Yhteistyö kattaa ruuan toimittamisen lisäksi konsultoinnin lasten ruoka-aineallergioista.

Lastentalo Mukulax toimii myös sosiaali- ja terveysalan oppilaitosten harjoittelupaikkana.

12. Kehittämishankkeet

Vuodesta 2006 olemme perehtyneet digitaalisen portfolion luomiseen lasten kasvun ja kehityksen tueksi. Vuoden 2006 keväällä teimme ryhmäkohtaiset portfoliot ja kevästä 2007 aikaen kaikista lapsista luodaan oma kasvun kansio Powerpoint –ohjelmalla. Pohja on sama kaikilla lapsilla. Eri ikäisillä lapsilla painottuvat eri asiat ja lapsen persoonallisuus ja mielenkiinnon kohteet muokkaavat osaltaan portfolion rakennetta.

Digitaalisen portfolion luominen on siis tullut jäädäkseen. Siitä tulee pysyvä käytäntö ja perheet saavat toimintakauden päätteeksi oman cd:n johon on kerätty opittuja asioita.

Toimintakausina 2009-2011 olemme olleet mukana Comenius hankkeessa, joka on Euroopan Unionin rahoittama hanke ja johon kuuluu lisäksi kuusi muuta EU-maata (Puola, Bulgaria, Unkari, Slovenia, Turkki ja Romania). ”The earth – our common home” niminen projekti painottuu yhteistyön lisäksi ympäristöön ja kestävään kehitykseen liittyviin kysymyksiin.

Uusi projekti on alkanut 2011 syksyllä. Se on nimeltään Little Master Pieces. Mukana on kouluja Espanjasta, Saksasta, Kreikasta, Englannista, Unkarista ja Turkista. Hankkeen tavoitteena on luoda taidetta lasten ja vanhempien kanssa eri maiden taiteilijoiden sekä heidän töidensä innoittamina. Järjestämme sekä paikallisia (omat työt) että eurooppalaisia (partnerimaiden työt) taidenäyttelyitä. Laitamme töitä esille myös virtuaaliseen museoon. Tutustumme lisäksi maiden tapoihin ja kulttuureihin.

13. Liitteet

13.1 Lapsen henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Nimi: _____

Omatoinisuus & päivärytmi (wc, pukeminen, unet, ulkoilu, rutiinit jne.):

Sosiaaliset taidot (vuorovaikutustaidot, kommunikaatio, säännöt jne.):

Leikki & pelit (leikkitaidot, kaverit jne.):

Taidot (kielellinen kehitys, motoriikka, kognitiivinen kehitys):

Muuta: _____
_____
_____
_____
_____

Nämä yhdessä sopimamme asiat toimivat lapsenne henkilökohtaisena varhaiskasvatussuunnitelmana. Asioista saa/ei saa keskustella tarvittaessa yhteistyötahojen (neuvola, esiopetus, Elto, muu mahdollinen päiväkotit).

_____
vanhemman allekirjoitus

_____
vanhemman allekirjoitus

_____
hoidosta ja kasvatuksesta vastaavan allekirjoitus

____/____ 201__
päiväys